

**ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ
ПОСТМОДЕРНІЗМУ: ЦІННОСТІ,
КОМПЕТЕНТНОСТІ, ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ**

За науковою редакцією професора Ганни Цвєткової

**PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY OF
POSTMODERNISM: VALUES, COMPETENCE,
DIGITALIZATION**

**According to the scientific edition of Professor Anna
Tsvetkova**

Collective Monograph

Колективна монографія

Aerzen 2021

ISBN 978-3-946407-10-2

(e-book)

<https://doi.org/10.192219/978-3-946407-10-2/>

DDC/УДК 37+159.9]:141.78:37.011:[17.022.1+005.336+004]

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ ПОСТМОДЕРНІЗМУ: ЦІННОСТІ, КОМПЕТЕНТНОСТІ, ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ: колективна монографія / за наук.

ред. проф. Цвєткової Ганни – Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. – 504 с.

Науковий редактор – Цвєткова Ганна – доктор педагогічних наук, професор (НПУ імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна).

Рецензенти:

Бєх Іван Дмитрович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, директор інституту проблем виховання НАПН України;

Світлана Сисоєва, академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Київ, Україна;

Набока Ольга Георгіївна – доктор педагогічних наук, професор, перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Презентована монографія охоплює актуальні питання сучасної психолого-педагогічної освіти: порівняльні аспекти формування національно-культурної ідентичності особистості; інноваційні проекти науковців; тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти в епоху постмодернізму; актуальні питання підготовки компетентнісного майбутнього професійного педагога; проблеми постмодерної діджиталізації освіти в практичних розробках; навчання дорослих в умовах неформальної освіти.

Видання адресоване вченим-дослідникам, вихователям, учителям-практикам, науковцям-початківцям і всім небайдужим до проблем дитинства, виховання, формування національно-культурної ідентичності, розвитку освіти України у столітті цифровізації та глобальних, пандемічних викликів.

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY OF POSTMODERNISM: VALUES, COMPETENCE, DIGITALIZATION: Collective Monograph

According to the scientific edition of Professor Anna Tsvietkova – Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. – 504 с.

Editor in chief – Hanna Tsvietkova – DSc in Pedagogics (Doctor of Pedagogical Sciences), Professor (National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine).

Reviewers:

Bekh Ivan Dmytrovych – DSc in Pedagogics (Doctor of Pedagogical Sciences), Professor, Full Member (Academician) of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Director of the Institute of Problems of Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine;

Svetlana Sysoeva, academician-Secretary of the Department of General Pedagogy and Philosophy of Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor

DDC УДК 378

БАЗОВИЙ КОМПОНЕНТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ІСТОРІОГЕНЕЗ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЗВО

Ольга Фунтікова,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний університет, Донецька область,
м. Маріуполь, Донецька область, Україна,
ORCID ID: 0000-0003-4183-3263,
chychriy@gmail.com

Анотація. Розглянуто ідеологічні, гуманістичні, духовні та національні концепти, що становлять підґрунтя Базового компонента дошкільної освіти (БКДО, 2021). У дослідженні використано пошуково-бібліографічний, ретроспективний, історико-генетичний, аналітико-індуктивний та інші методи. Наголошено на необхідності забезпечення навчально-психологічних, організаційних, контрольо-оціночних аспектів БКДО для професійного зростання майбутніх фахівців та формування в них soft-skills на основі ідеї синергії. На окремих прикладах конкретизовано застосування синергетичного підходу до формування soft-skills у студентів, що навчаються за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта».

Ключові слова: дошкільна освіта; майбутні вихователі; державний стандарт; синергетичний підхід; soft-skills.

BASIC COMPONENT OF PRESCHOOL EDUCATION: HISTORIOGENESIS AND FEATURES OF IMPLEMENTATION IN THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE CONDITIONS OF INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Olga Funtikova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of
Preschool Education
Mariupol State University,
Mariupol, Donetsk region, Ukraine,
ORCID ID: 0000-0003-4183-3263
chychriy@gmail.com

Abstract. Ideological, humanistic, spiritual and national concepts are considered as bases of creation of the Basic component of preschool education (BCPE, 2021). The following methods were used in the research: searching and bibliographic; retrospective; historical and genetic; analytical-inductive method and others. It is proved the fact on providing educational-psychological, organizational, control-evaluation aspects of basic component of preschool education for professional growth of future specialists on the basis of the idea of synergy in formation of soft-skills of students. The use of a synergetic approach in the formation of soft-skills of students in the specialty 012 «Preschool Education» is specified in some examples.

Key words: *preschool education; future educators; state standard; synergetic approach; soft-skills.*

Актуальність дослідження. Підготовка майбутніх вихователів в умовах реформування освітньої галузі повинна відповідати сучасним викликам постмодернізму. Одним зі шляхів подолання суперечностей в освіті можна вважати здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців на ідеях синергії і процесуальних засадах синергетичного підходу до формування soft-skills студентів, зокрема й засобами Базового компонента дошкільної освіти (БКДО).

Сьогодні розвиток дошкільної освіти слід розглядати як ключове питання освітніх концепцій. Сучасні освітні тенденції, з одного боку, характеризують поглиблення та інтеграцію зусиль європейських країн у галузі вищої школи, а з іншого – поступовий історико-педагогічний рух, спрямований на становлення і розвиток національної освіти як соціального феномену, суттєвим компонентом якого є БКДО. Спираючись на кращі педагогічні традиції, освітяни втілюють у життя складну систему зв'язків масової суспільної педагогічної практики, що базується на ідеях і цінностях останньої чверті XX – початку XXI століть. Педагоги осмислюють зв'язки педагогічної теорії і масової практики, які, за своєю природою, часто були неявними та складними. Теоретичні осмислення методологів зумовлені освітніми запитамі суспільства, реакцією на економічні, соціальні та політичні кризові явища в державі. Педагогічна наука й дотепер шукає ефективні шляхи впровадження професійно-орієнтованих знань у масову практику з проєкцією на високі та стабільні освітні результати.

Зауважимо, що окреслена проблема не знайшла свого розв'язання в попередніх дослідженнях, а набутий досвід, на жаль, не мав належного поширення в педагогічних університетах, де навчаються майбутні фахівці за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», що підкреслює актуальність наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні науковці забезпечували втілення державних стандартів у дошкільну освіту в умовах глобалізаційних змін, що впливали на модернізацію змісту дошкільної освіти в контексті становлення України як демократичної держави та входження її в єдиний європейський простір (*Базовий компонент дошкільної освіти, 2012*). Оновлений зміст БКДО містить конкретні вимоги до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини дошкільного віку (6-7 років) і забезпечує єдність і наступність наукових шкіл у розробленні стандартів дошкільної освіти (*Базовий компонент дошкільної освіти, 2021*).

Історико-педагогічні передумови розроблення БКДО (1998; 2012; 2021) характеризуються насамперед попередньою широкомасштабною багатопрофільною підготовкою педагогічних кадрів; розширенням системи спеціалізованих факультетів у педагогічних інститутах; створенням нових профільних і спеціалізованих випускових кафедр з підготовки майбутніх вихователів для роботи в закладах дошкільної освіти (1960–1984 рр.);

підвищенням якості науково-теоретичних, методично-інформаційних матеріалів, присвячених підготовці майбутніх вихователів до роботи в галузі дошкільної освіти (1985–1991 рр.).

Нові історико-соціальні реалії сприяли впровадженню нових державних і галузевих стандартів педагогічної освіти та здійсненню підготовки майбутніх фахівців на засадах нової державної національної кадрової політики (з 1992 року) з урахуванням національних ідеологем, концепцій і національних теорій виховання молодого покоління (*Ильинский, 2002*).

Мета статті – виявити й схарактеризувати історико-педагогічні ідеї, події, цінності, ідеологеми як науково-теоретичне підґрунтя для формування Базового компонента дошкільної освіти (1998; 2012; 2021); розкрити особливості засвоєння БКДО майбутніми фахівцями з дошкільної освіти, ураховуючи синергетичний підхід до формування в них soft-skills в умовах ЗВО.

Результати дослідження. Для досягнення окресленої мети та розв’язання проблеми було застосовано такі методи: *пошуково-бібліографічний*, за допомогою якого вивчалися різні типи джерельної бази в бібліотечних фондах; *аналіз* методологічних, філософських, педагогічних джерел, нормативних і програмних документів, дисертаційних робіт, що дав змогу визначити провідні історико-педагогічні ідеї марксистського і ліберального спрямування та узагальнити історико-педагогічні аспекти масової практики в контексті панівних педагогічних теорій; *ретроспективний* метод, завдяки якому вдалося схарактеризувати історико-педагогічний зміст антропологічних феноменів, зокрема таких, як: «дошкільна освіта», «педагогічні кадри», «педагогічні інституції», «синергія» тощо; *системний*, що уможливив фіксацію динамічно-історичних подій як структурних компонентів відкритої освітньої системи та їх взаємозв’язок між собою; *історико-генетичний*, за допомогою якого було розглянуто історико-педагогічне явище в межах періодів; *аналітико-індуктивний* як історична реконструкція окремих історико-педагогічних подій для їх узагальнення за періодами; *історико-структурний*, завдяки якому вдалося визначити перший (1975–1990) і другий (з 1991 року) періоди в контексті розвитку освітніх кризових явищ.

Методика дослідження мала відповідне оформлення і складалася з підготовчого, основного і завершального етапів. Коротко схарактеризуємо їх наповненість.

Підготовчий етап: систематизація методів дослідження з позиції необхідності й достатності щодо отримання результатів та їх історичне узагальнення за визначеною проблемою. Верифікація різних типів джерел з опорою на законодавчі, методологічні, методичні, педагогічні, психологічні основи. Аналіз відомих історико-педагогічних концепцій – всесвітньо-історичної, марксистської (формаційної), ліберальної (цивілізаційної, модерністської, національної), що ґрунтувалися на провідних ідеях.

Основний етап: епістемологічна рефлексія щодо історико-педагогічних процесів з історичною реконструкцією за періодами. Початок першого періоду

(1975); ознаки наявних масштабних кризових явищ в освіті (1981–1985); системні спроби суспільства подолати кризу в освіті (1986–1988); зміна ціннісних орієнтацій у вихованні молодого покоління на органічному поєднанні освітніх інтересів особистості, суспільства і держави (1989–1990); системний пошук, націлений на зменшення негативної реакції в освіті. Другий період (із 1991): переосмислення цінностей і векторів розвитку концепцій, педагогічних теорій і практики на засадах національних ідей, етнотрадицій; подолання викликів в умовах суспільної кризи та невизначеності для освіти.

Завершальний етап: окреслення перспектив використання в професійній підготовці майбутніх вихователів ідеї синергії, синергетичного підходу до формування в них soft-skills засобами БКДО.

Розглянемо докладніше теоретичне оформлення загальнокультурної парадигми виховання молодого покоління як результату розвитку суспільства, що опинилося в системній кризі.

Схарактеризуємо перший період на засадах марксистських ідеологем, комуністичних педагогічних теорій і поглядів педагогічної спільноти, що вплинуло на розроблення дошкільних програм, концепцій, теоретичного узагальнення масової практики. У 1975–1980 рр. було завершено теоретичне оформлення загальнокультурної парадигми основних концептів виховання молодого покоління, зокрема й дітей дошкільного віку, у категоріях сутності, структури виховання і функцій моралі. Спираючись на підручники, монографії, колективні монографії, наприклад, «Марксистська етика» О. Титаренко (1976), «Проблеми моральності» Т. Кузьміної (1977), у яких узагальнювались теоретичні здобутки, вівся подальший науково-теоретичний пошук конкретизації ідеологічних орієнтирів у вихованні особистості.

Зауважимо, що діяльність педагогів у цей період базувалася на вихованні інтересу до політичних знань, бойових, трудових традицій партії і народу на підставі широкого вивчення педагогами праць В. Леніна, К. Маркса, Ф. Енгельса (*Бакитановский, 1983*). На освіту чинив також вплив фактор інертності освітніх процесів та неможливість їх швидкого адаптування до тогочасних соціально-економічних викликів.

У 1970 р. було опубліковано працю Ф. Кумбса «Криза освіти в сучасному світі: системний аналіз» (*Кумбс, 1970*), у якій зверталась увага на негативні соціальні, економічні зміни в суспільстві, що зумовлювали функціонування майбутньої освіти в невизначених умовах. У 1981–1985 рр. уже відчутним було зростання масштабних кризових явищ у громадянському вихованні молоді, але педагогічна наука все ще спиралася на комуністичну парадигму виховання молодого покоління, про що свідчить низка дисертацій, присвячених виконанню завдань комуністичного виховання. Спробою науковців призупинити зростання кризових явищ в освіті та знайти нові шляхи виховання стала монографія Л. Архангельського «Марксистська етика: предмет, структура, основні напрями» (*Архангельский, 1985*). У цей час спостерігається посилення ідеологем у вихованні молоді (1984); нове

розуміння соціалістичної моралі як результату трансформації попереднього теоретичного знання (1985).

Відомими в цей період стають такі наукові праці, як «Теорії менеджменту в освіті» Т. Буша (*Bush, 1986*), «Управління освітою» П. Сілвера (1983), «Управління середньою школою сьогодні» Н. Адамса (1987), у яких йшлося про оцінку кадрів освіти й управління розвитком освіти у найближчій перспективі.

Науковці дошкільного профілю, застосовуючи історико-хронологічний та бібліографічний підходи, також розглядали проблеми виховання колективізму в дошкільній педагогіці в 1917–1941 рр. (*Кутякова, 1977*); становлення і розвиток суспільного виховання в Українській РСР з 1917 до 1941 р. (*Батліна, 1983*); методологічні і теоретичні проблеми дошкільного виховання в працях Н. Крупської та перетворення їх у радянській дошкільній педагогіці (*Борисова, 1985*).

У 1986–1988 рр. спостерігалася системна спроба подолати освітні кризові явища у вихованні молоді з огляду на перебудовчі процеси в усіх сферах суспільства: розроблялася методологія дослідження моральних феноменів (1986); була здійснена спроба в культурі перетворення цінностей загальнолюдської моралі на мову практичних дій молодого покоління (*Біблер, 1988; Бахтін, 1988; Гусейнов, 1988*); приділялася увага формуванню морального обличчя особистості (1986). В 1986 р. у «Вчительській газеті» оприлюднено декларацію групи вчителів, що отримала назву «педагогіка співробітництва»; у 1988 р. опубліковано Концепцію нової демократичної школи. На Пленумі ЦК КПРС 1988 року акцентовано на відставанні освіти від стандартів світового рівня, що означало для науковців пошук нових орієнтирів у вихованні молоді.

У 1989–1990 рр. було теоретично обґрунтовано ціннісну проєкцію, складниками якої визнавалися інтереси особистості, суспільства і держави, про що свідчить науковий аналіз співвідношення моралі і народних звичаїв (*Смоленцев, 1989*), істотне перероблення словників з етики з урахуванням світових культурно-історичних типів етики, легітимізація інтегративної етичної ідеї для створення нової парадигми освіти (1989); оформлення феномену виховання в термінах і поняттях гуманістичних і духовно-творчих канонів моралі (1990).

У контексті ціннісної проєкції дослідники почали експериментально вивчати, наприклад, взаємини дітей в іграх (*Т. Блощицина, 1983*), рухову активність дітей (*Е. Вільчаковський, 1989*); доброзичливі відносини між дітьми (*Воробйова, 1989*) тощо.

Аналіз таких явищ, як негативні зміни за ознаками масштабних кризових явищ у суспільстві (1981–1985); системні спроби суспільства подолати кризу в освіті на різних рівнях її організації (1986–1988); зміни ціннісних орієнтації у вихованні молодого покоління, що спиралися на органічне поєднання освітніх інтересів окремої особистості, суспільства і держави (1989–1990), дав змогу констатувати, що суспільна практика організації освіти зазнавала впливу

суспільно-історичного руху, робила системні пошуки щодо виправлення ситуації та зменшення негативної реакції кризових явищ у суспільстві. Підґрунтям для розроблення першого змісту майбутнього Базового компонента дошкільної освіти можна умовно визнати «Концепцію дошкільного виховання» (1989), автори якої В. Давидов, В. Петровський уперше акцентували на таких цінностях, як охорона і зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей; гуманізація цілей і принципів освітньої роботи з дітьми з переорієнтацією на особистісно орієнтовану модель; спрямованість на виховання почуття захищеності й упевненості в собі; визнання цінності дошкільного дитинства як пріоритетного; орієнтація виховання на розвиток здібностей дитини; визначення головних новоутворень дошкільного віку – творчої активності, самостійності, довільності, самосвідомості; виховання основ базису особистісної культури, що передбачає орієнтацію на загальнолюдські цінності.

Можна твердити, що суспільна практика організації освіти характеризувалася не тільки повтореннями щодо організації педагогічної освіти, підготовки педагогічних кадрів, а й містила елементи майбутнього, зокрема й дошкільної освіти, окреслюючи її основні шляхи розвитку. Водночас зауважимо, що абрис майбутньої освіти не завжди збігається з її сучасною формою і сутністю, оскільки має багато можливостей свого вияву в перспективі.

Схарактеризуємо другий період у контексті розвитку освітніх кризових явищ, що розпочався в 1991 році й триває дотепер. Так, у 1991 році було проголошено Акт незалежності України та створення самостійної держави України, що безпосередньо вплинуло на подальший розвиток освіти – як національної, духовної, гуманістичної – і зумовило переосмислення попередніх освітніх концепцій.

З 1991 р. спостерігається відродження національної освіти. Теоретично обґрунтовано нову національну парадигму освіченої особистості в термінах і поняттях (виховний ідеал, особистість, родина, патріотизм, громадянство, духовність, гуманістичність), закладену в освітніх програмах і концепціях: Концепція дошкільного виховання в Україні (проект) Л. Артемової (1993), у якій наголошувалося на необхідності формування основ духовності особистості; Концепція освітньої реформи на засадах християнських цінностей, розроблена Б. Огульчанським (1999).

Широко представлені в цей період виховні концепції та програми національного виховання, зокрема Концепція виховання особистості (Бех, 1991); Концепція виховання підростаючих поколінь суверенної України (Киричук, 1991); Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти (1996); Програма родинно-національного виховання та навчально-тематичний план педагогічної освіти батьків, розроблені В. Постовим, Т. Алексеєнко та О. Докукіною (1997); Особистісно орієнтована модель виховання І. Беха (1998); Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (Сухомлинська та ін., 2000); Концепція виховання гуманістичних цінностей, запропонована І. Бехом (2005);

Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (*Бех та Чорна, 2015*).

Дисертаційні роботи цього періоду відображали національний науково-теоретичний пошук, а саме: педагогічні умови застосування українських народних рухливих ігор у фізичному вихованні дітей 5-6 років (*Вольчинський, 1998*); народні ремесла як засіб морально-трудового виховання старших дошкільників (*Калуська, 1994*); становлення і розвиток українського суспільного дошкільного виховання в Східній Галичині (1869–1939) (*Нагачевська, 1995*); виховання старших дошкільників на ідеях миру в умовах національного дитячого садка (*Петрук, 1996*); розвиток надбань української дошкільної етнопедагогіки та їх використання в сучасному дошкільному закладі (*Рогальська, 1996*); формування першооснов національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музики (*Газіна, 2008*); методологічні і методичні засади формування духовних інтересів та потреб у дітей 5-9 років засобами мистецтва (*С. Жуков, 2010*) та ін.

Отже, більш потужним стає розвиток національно-державної гуманістичної освіти на ідеях загальнолюдських цінностей, дитиноцентризму в організації суб'єкт-суб'єктних основ виховання. Формується національна парадигма виховання дітей і молоді на загальнолюдських, національних, духовних, гуманістичних засадах (2014).

Оформлюються виховні, освітні й розвивальні концепти дошкільної освіти із застосуванням перспективних підходів до розроблення її теорії і практики:

- системно-структурний підхід – міждисциплінарний аналіз ідеї виховання особистості в контексті дошкільної педагогіки, вікової психології, етики, моралі, філософії, гносеології, онтології, антропології та аксіології;
- нормативно-змістовий підхід – державні вимоги в дошкільній освіті (БКДО), які розширюють, удосконалюють, уточнюють мету, завдання, сутність виховання, навчання і розвитку молодого покоління на засадах державних Стандартів освіти (*Базовий компонент дошкільної освіти, 2012; Базовий компонент дошкільної освіти, 2021*).
- історіографічний підхід – вивчення і систематизація педагогічних праць видатних учених, які працювали над розвитком національних ідей у дошкільній освіті.

Переосмислення наукових підходів зробило можливим розроблення історико-педагогічних критеріїв і показників підготовки майбутніх вихователів, а саме: перший критерій – навчально-методичне забезпечення підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти (1991), показники конкурентоспроможного фахівця на ринку освітньої праці (1992-1999); другий критерій – створення, удосконалення, переоснащення, оновлення навчально-методичного забезпечення, узгодженість і наступність за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями вищої освіти та за Національною рамкою

кваліфікацій; узгодження навчально-методичного забезпечення з успішною реалізацією компетентнісного підходу в освіті (2000-2021).

Саме узагальнення нормативних, теоретичних, методичних, практико орієнтованих засад дало змогу розробити Базовий компонент дошкільної освіти (1998), оновити його (2012) і затвердити в новій редакції (2021) як закономірне освітньо-правове явище в розвитку державного Стандарту дошкільної освіти України.

Для педагогічної спільноти на законодавчому рівні чітко визначено рівні освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років, показник компетенцій дитини перед її вступом до школи. Звернено увагу вихователів на систему ціннісних ставлень до світу та самого себе, засвоєння дитиною змісту освітніх ліній (знає, обізнана, розуміє, уміє, усвідомлює, здатна, дотримується, застосовує, виявляє ставлення, оцінює) (*Базовий компонент дошкільної освіти, 2012*). Підкреслено важливість організації освітнього процесу за головними лініями розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, ціннісної етичної орієнтації, націленої на набуття навичок практичного життя, емоційної сприйнятливості та сприяння розвитку індивідуальності дитини.

Уперше в законі України «Про освіту» додано нову статтю 22 (у редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017 р.) про Базовий компонент дошкільної освіти як про державний стандарт, що містить норми і положення щодо рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку у відповідних умовах закладів дошкільної освіти, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності. Саме державна політика у сфері освіти реалізується за допомогою Базового компонента дошкільної освіти, періодичність оновлення якого – не менше одного разу на 10 років.

У 2021 році Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) затверджено як державний стандарт, який упроваджується в освітніх складних і невизначених умовах у контексті оновлених державних вимог до інноваційної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти. А це означає, що освітянам необхідно розробляти такі інноваційні підходи до підготовки майбутніх фахівців, щоб випускники ЗВО могли ефективно впроваджувати зміст нового БКДО (*Базовий компонент дошкільної освіти, 2021*).

Ефективність упровадження БКДО (2021) також залежить від управління відкритою синергетичною моделлю підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти в умовах ЗВО.

Інноваційним провідним підходом до професійної підготовки майбутніх фахівців є синергетичний, який означає, що різні частини освітнього процесу функціонують спільно й налаштовані на поліпшення освітнього колективного результату. Саме синергетична модель підготовки майбутніх фахівців здатна допомогти забезпечити стійкість під впливом нестійких зовнішніх факторів у нелінійний спосіб їх існування (*Синергетика, 1988*).

У синергетичній моделі підготовки майбутніх фахівців ЗВО кожна взаємодія учасника освітнього процесу створює або гасить синергію. В останньому випадку учасники не мислять критично, не відчують потреби в опануванні нового матеріалу, який містить БКДО, і не діють спільно для отримання позитивного освітнього результату (*Курдюмов та Малинецький, 1983*).

Усі синергії починають діяти як потенційні синергії (*Хакен, 1980*), тобто як приховані, що стають активними та наявними тоді, коли викликають когнітивний, афективний або діяльнісний ефект у кожного майбутнього фахівця з дошкільної освіти чи в значній кількості студентів академічної групи ЗВО. Якщо виникає, умовно кажучи, таке синергетичне перехрестя (синергетичний вузол) освітнього процесу за когнітивними, афективними та діяльнісними лініями декількох студентів, це викликає синергетичний ефект на синергетичних перетинах (вузлах) і означає ефективність синергетичного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців. Синергія академічної групи студентів поступово збільшується, що сприяє професійному зростанню і більш виваженій майбутній професійній траєкторії в дошкільній освіті, оскільки кожне перехрестя може генерувати новий синергетичний ефект від уже наявних і відомих (*Введение в синергетику, 1988; Haken, 1984*).

Синергія – це будівельні блоки ідей БКДО, сумарні soft-skills студентів у контексті їхнього когнітивного та емоційного зростання в процесі навчання. Ще донедавна синергетичні взаємодії обмежувалися прямими особистими контактами студентів (face to face) в аудиторії, організацією навчальної роботи з підручником або конспектами лекцій з окремої дисципліни, з паперовими таблицями і рисунками. З появою інтерактивних засобів масової інформації, зокрема таких, як Всесвітня павутина (WWW), виник новий синергетичний механізм та інші двигуни, раніше не відомі студентам і викладачам ЗВО.

Під час опанування студентами матеріалів БКДО важливо доповнювати синергетичні механізми та двигуни орієнтуванням у текстографічному, гіпертекстовому, мультимедійному, віртуальному змісті обов'язкових освітніх напрямів («Особистість дитини»; «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»; «Дитина в природному довкіллі»; «Гра дитини»; «Дитина в соціумі»; «Мовлення дитини»; «Дитина у світі мистецтва»).

Студентам необхідно навчитися самостійно обмінюватися інформацією з іншими про задатки, нахили, здібності, індивідуальні психічні та фізичні можливості дітей дошкільного віку; керувати електронними дошкільними освітніми ресурсами, що відображають умови реалізації Стандарту дошкільної освіти.

Важливість такої підготовки майбутніх фахівців зумовлена широким впровадженням інформатизації освітнього процесу й наявністю інформаційного та комунікаційного технологічного потенціалу в дошкільній освіті.

Щоб синергія стала активною, її необхідно прийняти й оцінити в умовах професійної підготовки майбутніх фахівців. Можна твердити, що студенти

«грунуються» з такими студентами, завдяки яким підтримується або підвищується синергетичний результат взаємодії в професійній підготовці. Активна синергія припиняється тоді, коли інший учасник не підтримує позитивну взаємодію та вчасно не застосовує синергетичні механізми і двигуни.

Синергетичний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців має відповідну конгруентність із soft-skills студентів, за допомогою яких виконуються м'які або «гнучкі» дії, операції, що знищують стереотипи у виконанні професійних завдань і розвивають здатність особистості до змін у невизначених умовах. Саме вчасне набуття soft-skills сприяє самоорганізації і саморозвитку як окремого студента, так і всіх учасників професійної синергетичної моделі підготовки майбутніх фахівців із дошкільної освіти.

До трьох основних груп «soft-skills» належать такі: комунікативні вербальні дії (усні та писемні); критичне мислення; командна робота над окремим проєктом БКДО.

Комунікативні вербальні дії як сукупність soft-skills студентів – це вміння доносити до інших свою професійну думку, аргументувати за допомогою встановлених педагогічних фактів і статистичних даних, вміння робити посилання на першоджерела; брати участь у діалозі, тримаючи в полі зору педагогічний предмет обговорення; правильно і лаконічно ставити запитання до іншого, давати чіткі й зрозумілі рекомендації, що сприяє розвитку критичного мислення суб'єкта.

Критичне мислення як когнітивні soft-skills майбутніх фахівців дошкільного профілю є результатом чутливості до педагогічної проблеми та її контексту; це вміння логічно оперувати різними сторонами педагогічної проблеми на підставі суджень, умовиводів, інтерпретацій і оцінки проблеми; самоусвідомлення її сутності з рефлексією на засадах БКДО (Пометун, 2018).

Командна робота студентів академічної групи відображає окремий змістовий проєкт БКДО. Наприклад, одна команда аналізує та порівнює зміст сфери життєдіяльності «Природа» (змістова лінія: природа планети Земля) за БКДО (2012) зі змістом освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» (2021); друга команда працює над іншим змістовним проєктом, використовуючи комунікативні, когнітивні та командні soft-skills.

Викладачі як учасники освітнього процесу сприяють синергетичній взаємодії з майбутніми фахівцями, скеровуючи їх на підвищення синергії та створення нових синергетичних вузлів у процесі професійної підготовки.

Сьогодні є нагальна потреба в поліпшених інтерактивних методах і способах професійної підготовки майбутніх фахівців із позиції синергії для успішного опанування академічних цілей, що полегшує випускникам дошкільної освіти перехід до виконання ними професійної ролі. Критично важливо для студентів навчитися працювати в команді як члени команди. Адже деякі команди досягають більшого, навіть якщо їхні власні зусилля були незначними, а інші – ні. Одним із можливих пояснень цього явища є синергія.

У контексті організаційної поведінки студента панує така думка, що згуртована група – це більше, ніж сума її частин (окремих студентів); синергія – це здатність групи перевершити навіть найкращий результат окремого студента. Іншими словами, це конструкція або набір різних складників, що разом ведуть до отримання суттєвих освітніх результатів.

Отже, синергетичний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців щодо впровадження БКДО передбачає: оптимальну кількість студентів, які мають сформовані комунікативні, когнітивні, командні soft-skills для виконання групового проєкту з окремого освітнього напрямку БКДО і прагнуть працювати в команді; оптимальну кількість студентів, які можуть на практиці додатково вибудовувати відповідні когнітивні, афективні й діяльнісні комунікації з іншими учасниками навчального процесу для підвищення синергії; наявність студента-лідера, який своїми діями та поведінкою може об'єднувати команду студентів, зміцнюючи довіру один до одного, а також сприяє неформальній взаємодії студентів під час роботи над проєктом БКДО; звернення уваги педагога на ефективність командної роботи і окремих студентів; наявність педагога, який має «майбутнє у крові» – чітко формулює мету, делегує частину своїх прав студентам, створює атмосферу довіри й поваги до кожного.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.

Ми є свідками наявності в історико-педагогічному полі низки феноменів, різновекторних світоглядних ідеологем, що вплинули на розроблення й обґрунтування освітніх, навчальних і виховних цінностей, освітніх концепцій, педагогічних теорій. Узагальнення науково-теоретичних, просторово-часових і предметно-специфічних вимірів у дошкільній освіті за цінностями дошкільного дитинства дає змогу нам зрозуміти зміст БКДО (1998, 2012), підвищення стандартів дошкільної освіти (*БКДО, 2021*) у контексті історіогенезу.

Теоретичне оформлення загальнокультурної парадигми виховання молоді, наукове обґрунтування морально-ціннісної проєкції, що полягала в поєднанні інтересів особистості, суспільства і держави, було системною спробою подолання наростаючої кризи в освіті, характерної для 1975–1990 рр. як першого періоду в контексті розвитку освітніх кризових явищ.

Розвиток національно-державної гуманістичної освіти на основі пріоритету загальнолюдських цінностей у вихованні морально-духовної особистості на суб'єкт-суб'єктних засадах характеризує другий період на позиціях постмодернізму.

Перспективу подальших розвідок убачаємо в пошуку умов для широкомасштабного створення відкритої синергетичної моделі підготовки майбутніх фахівців для нової трансляції Стандартів дошкільної освіти з такими обов'язковими елементами, як застосування синергетичного підходу, використання синергетичних двигунів і механізмів, свідоме й цілеспрямоване формування комунікативних, когнітивних, командних soft-skills студентів у контексті нової місії дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архангельский Л. М. Марксистская этика: предмет, структура, основные направления. Москва: Мысль, 1985. 237 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / Богуш А. М. та ін.; наук. керівник А. М. Богуш. Київ: Видавництво Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, 2012. 26 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
4. Бакштановский В. И. Моральный выбор личности: альтернативы и решения. Москва: Политиздат, 1983. 224 с.
5. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей і учнівської молоді. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 26–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuc_2015_12-13_25
6. Бех І. Д. Концепція виховання особистості. *Радянська школа*. 1991. № 5. С 40–47.
7. Введение в синергетику: колебания и волны / под ред. Д. И. Трубецкова. Москва: Мысль, 1988. 315 с.
8. Ильинский И. М. Образовательная революция. Москва: Изд-во Моск. гуманит.-социальн. академии, 2002. 592 с.
9. Киричук Олександр Васильович. *Інформаційний довідник* / за заг. ред. Вашуленка М. С. Київ: Фенікс, 2002. С. 128–129.
10. Концепція громадянської освіти в умовах розвитку української державності / О. Сухомлинська, М. Боришевський, К. Чорна та ін. *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 7–10.
11. Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире: системный анализ / пер. с англ. С. Л. Володиной. Москва: Прогрес, 1970. 261 с. URL: <https://www.livelib.ru/author/680974/top-filipp-g-kumbs>.
12. Курдюмов С. П., Малинецкий Г. Г. Синергетика – теория самоорганизации. Идеи, методы, перспективы. Москва: Знание, 1983. 268 с.
13. Марксистская этика / под общ. ред. А. И. Титаренко. Москва: Политиздат, 1976. 335 с.
14. Огульчанський Б. Основи християнської культури: посібник. Київ: Всеукраїнське православне товариство, 2003. 64 с.
15. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–91.
16. Проблемы нравственности / отв. ред. Т. А. Кузьмина. Москва: Наука, 1977. 333 с.
17. Синергетика: сборник статей / пер. с англ. Б. Б. Кадомцева. Москва: Мысль, 1988. 315 с.
18. Хакен Г. Синергетика. Москва: Мир, 1980. 453 с.
19. Bush T. Theories of Educational Management. London: Harper and Row, 1986. 143 p.
20. Haken H. The Science of Structure: Synergetics. New York: Van Nostrand Reinhold, 1984. 255 p.

REFERENCES

1. Arkhangel'skiy, L.M.(1985). *Marksistskaya etika : predmet, struktura, osnovnyye napravleniya*. Moskva: Mysl' [in Russian].
2. Bohush, A.M., Byelen'ka, H.V.& Bohinich, O.I. (2012). Bazovyi komponent doshkil'noi osvity. A.M. Bohush (Ed.) Kyiv: Vydavnytstvo, 26. [in Ukrainian].
3. Bayyer, O.M., Bezsonova, O.K. & Brezhnyeva, O.H. (2021). Bazovyi komponent doshkil'noi osvity. Pirozhenko T.O. (Ed.) URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].

4. Bakshтанovskiy, V. I. (1983). *Moral'nyy vybor lichnosti: al'ternativy i resheniya*. Moskva: Politizdat [in Russian].
5. Bekh, I., Chorna, K. (2015). Prohrama ukrayins'koho patriotychnoho vykhovannya ditey i uchnivs'koyi molodi. *Hirs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat. 2015. № 12 – 13* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2015_12-13_25 [in Ukrainian].
6. Bekh, I. D. (1991). Kontseptsiya vykhovannya osobystosti. *Radyans'ka shkola, 5, 40 – 47* [in Ukrainian].
7. Trubetskoy, D.I. (red.) (1988). *Vvedeniye v sinergetiku: kolebaniya i volny*. Moskva: Mysl' [in Russian].
8. Il'inskiy, I.M.(2002). *Obrazovatel'naya revolyutsiya*. Moskva: Izdal'stvo Moskovskoy gumanitarno-sotsial'noy akademii [in Russian].
9. Vashulenko, M.S. (za zah. red.) (2002). Kyrychuk Oleksandr Vasyl'ovych // *Informatsiynyy dovidnyk / APN Ukrayiny*. Kyiv : Feniks [in Ukrainian].
10. Sukhomlyn's'ka O., Boryshevs'kyi M., Chorna K. (2000). Kontseptsiya hromadyans'koyi osvity v umovakh rozvytku ukrayins'koyi derzhavnosti ta inshi // *Shlyakh osvity* [in Ukrainian].
11. Kumb's, F. (1970). *Krizis obrazovaniya v sovremennom mire: sistemnyy analiz* / Per. s ang. S.L. Volodinoy [i dr.] Moskva: Progres. URL: <https://www.livelib.ru/author/680974/top-filipp-g-kumb's> [in Russian].
12. Kurdyumov, S.P., Malinetskiy, G.G. (1983). *Sinergetika-teoriya samoorganizatsii. Idei, metody, perspektivy*. Moskva: Znaniye [in Russian].
13. Titarenko, A.I. (red.) (1976). *Marksistskaya etika*. Moskva: Politizdat [in Russian].
14. Ohul'chans'kyi, B. (2003). *Osnovy khrystyians'koyi kul'tury: posibnyk*. Kyiv: Vseukrayins'ke pravoslavne tovarystvo [in Ukrainian].
15. Pometun, O.I. (2018). Krytychne myslennya yak pedahohichnyy fenomen. *Ukrayins'kyi pedahohichnyy zhurnal, 2, 89 – 91* [in Ukrainian].
16. Kuz'mina, T.A. (1977). *Problemy npravstvennosti*. Moskva: Nauka[in Russian].
17. Kadomtsev, B.B. (per. s ang.) (1988). *Sinergetika: sbornik statey*. Moskva: Mysl' [in Russian].
18. Khaken, G. (1980). *Sinergetika*. Moskva: Mir [in Russian].
19. Bush, T. (1986). *Theories of Educational Management*. London: Harper and Row [in English].
20. Haken, H. (1984). *The Science of Structure: Synergetics*. New York : Van Nostrand Reinhold [in English].